

Samen stemmen

Dit worden vreemde verkiezingen voor tweederde van de kiezers. Want voor de regeerkansen van hun favoriete partij is het wellicht beter als ze juist op een andere partij stemmen. En dit keer staan niet de kiezers van de kleinere partijen voor die afweging. Dat zit zo. Er komt straks vast een gewoon meerderheidskabinet, al zal die coalitie waarschijnlijk meer dan drie partijen gaan omvatten. Dat is historisch niet bijzonder: 11 van de 27 na-oorlogse kabinetten bestonden uit 4 of meer partijen. Aangezien de verkiezingen als vanouds weer over de economie gaan, worden ook de coalities zichtbaar die straks reële opties zijn. Dat zijn in oplopende waarschijnlijkheid paars-plus, centrum-links en centrum-rechts.

Paars-plus bestaat uit de paarse partijen en GroenLinks. Het is vooral een rekenkundige exercitie, want op sociaal-economische onderwerpen zijn de verschillen groot. Ook op zware dossiers als zorg en (kern-) energie zijn er weinig overeenkomsten. Sterker nog, er zijn geen grote thema's te bedenken waarop die partijen elkaar makkelijk vinden. Iets minder onwaarschijnlijk is centrum-links. Dat wordt dan gevormd door een combinatie van CDA, PvdA, D66 en voor een meerderheid aangevuld met GroenLinks of CU – wie maar het eerste hapt. Op inhoudelijke gronden zou dat mogelijk moeten zijn, maar CDA en PvdA in één kabinet blijft lastig. Zeker als een soortgelijk kabinet net is gevallen. Christen-democraten koersen nog altijd op de Nolens-doctrine dat ze alleen bij uiterste noodzaak met sociaal-democraten gaan regeren en sociaal-democraten zorgen steeds dat de houdbaarheidsdatum van die doctrine niet verstrijkt. Voor de hand ligt straks een centrum-rechts kabinet bestaande uit CDA, VVD en D66, aangevuld met “wie maar wil” – al wordt dat misschien even zoeken.

Curieus vanuit kiezersperspectief is dat een kabinet met CDA zowel over rechts als over links waarschijnlijker wordt, als het CDA groot genoeg maar niet de grootste wordt. Dan kan Balkenende met opgeheven hoofd vertrekken (“ik neem mijn verantwoordelijkheid”) en zo ook mentaal ruimte maken voor andere kabinetten dan in de afgelopen acht jaar. Het gaat echter verder: voor de vorming van elke combinatie helpt het als de traditionele drie elkaar in omvang niet teveel ontlopen. Dan hoeft er geen genadebrood te worden gegeten. Daarbij is de positie van D66 interessant. Die is als enige partij onderdeel van elke optie. Niet alleen zijn hun strategische mogelijkheden daarmee het grootst, ze zijn waarschijnlijk ook om een andere reden de sleutel voor een succesvolle kabinetsformatie. Noch CDA, noch PvdA, noch VVD zal graag “onder” een premier van één van de andere twee partijen dienen. Als het CDA straks inderdaad niet de grootste wordt, zullen PvdA en VVD dat er met plezier inwrijven. De vernedering voor het CDA zou compleet zijn als die partij vervolgens in een kabinet terechtkomt met een VVD- of PvdA-premier. En Cohen onder Rutte of vice versa is eveneens geen waarschijnlijk beeld. Een premier van D66-huize biedt dan een uitweg, mits van voldoende statuur, sociaal-economisch onderlegd en van polderen weten. Aanvaardbaar voor de drie grootste partijen en naar buiten verdedigbaar met een beroep op de bijzondere omstandigheden. Althans, als D66 niet te groot wordt: die partij moet geen werkelijke bedreiging vormen voor de traditionele grote drie. Maar wel voldoende omvang hebben om een serieus kabinet mogelijk te maken.

En daarmee komen we bij de eigenaardige positie van potentiële kiezers van CDA, VVD, PvdA en D66, samen goed voor zo'n 100 zetels. De kans op regeringsdeelname van hun favoriete partij is maximaal als die partij groot genoeg, maar niet al te groot wordt. Dat betekent echter dat als je er op stemt, die partij misschien te groot wordt en als je er niet op stemt, mogelijk juist te klein. Die kiezers moeten hun stemgedrag op elkaar kunnen afstemmen. Partijen gaan altijd strategisch te werk, bijvoorbeeld door te goochelen met de Stemwijzer. Laten we kiezers ook strategisch gedrag gunnen: voor deze ene keer mogen ze met velen tegelijk in een stemhokje.

Marcel van Dam

SC, 26-05-10